

ANDRZEJ BETLEJ
UNIwersytet Jagielloński

KORONACJA OBRAZU MATKI BOSKIEJ POCIESZENIA W KOŚCIELE JEZUITÓW WE LWOWIE W 1905 ROKU

W roku 1904 we Lwowie z okazji jubileuszu ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Marii Panny odbył się Kongres Mariański. Na sesji wydziału Kongregacji „Dzieci Marii” podjęto inicjatywę, aby w Roku Jubileuszowym upamiętnić to wydarzenie wyjątkową fundacją:

Przyozdobmy Matkę Boską w kościele jezuickim, przed którą tak chętnie się modlimy, piękniejszą koroną jak ją ma teraz, okryjmy ją złotem i klejnotami z naszych ozdób i rodowych pamiątek¹.

Inicjatorkami przedsięwzięcia były Helena Czapelska i Celina Przetocka. 2 czerwca 1904 r. ukazała się odezwa prezydentki kongregacji Kazimierzy z Badenich Niezabitowskiej skierowana do Polek, aby przystąpiły do zbożnego dzieła, ofiarą nie tyle finansową, ale:

[...] co macie w złocie zbytecznego, trochę z klejnotów od dawna nie noszonych, drobiazgi uszkodzone, a mimo to wartościowe, okrucy cenne, monety... to wszystko przewspaniałą utworzy koronę, którą ozdobicie skronie Tej, co wam zbawienie dusz, zbawienie ojczyzny ubłaga u Pana nad Pany².

Powołany komitet, w którego skład wchodziły między innymi Jadwiga ks. Sapieżyna, Emilia hr. Dembińska, zgromadził 586 sztuk biżuterii, różnej wielkości i wartości klejnotów oprawnych w złoto i nieoprawnych drogich kamieni oraz znaczną sumę pieniędzy³. Wobec tak szerokiego odzewu komitet postanowił nie tylko wykonać korony dla obrazu, ale zwrócił się do arcybiskupa Józefa Bilczewskiego z prośbą o przeprowadzenie uroczystej koronacji. Ideę wsparł ówczesny superior lwowskiej placówki Stanisław Spouch SJ, który zaproponował dodatkowo wykonanie sukienki dla obrazu⁴.

W dniu 7 października 1904 r. z inicjatywy przełożonego placówki powołany został specjalny komitet artystyczno-techniczny, w którego skład weszli Teodor Talowski (przewodniczący), Antoni Popiel, inż. Andrzej Romaszkan, Tadeusz Czapelski, inż. Karol Richtmann⁵. Komitet powziął decyzję nie tylko o wykonaniu precjozów, ale też o przekształceniu ołtarza oraz o wydzieleniu przestrzeni przęsła przylegającego do prezbiterium od strony południowej i przekształceniu jej „wyłącznie w poświęconą kaplicę i w tym celu

¹ J. Sygański, *Monografia obrazu Matki Boskiej Pocieszenia ukoronowanego 28 maja 1905 w kościele lwowskim OO. Jezuitów*, Lwów 1906, s. 47.

² *Ibidem*, s. 48–49.

³ Pełne spisy klejnotów publikuje Sygański, *op. cit.*, s. 59–60.

⁴ S. Załęski, *Jezuici w Polsce porzbirowej*, cz. II, 1820–1905, Kraków 1906, s. 1130.

⁵ Sygański, *op. cit.*, s. 53.

zawezwał znamienitych artystów i rękodzielników wyłącznie lwowskich lub krajowych”⁶. Komitet, który w okresie od 7 maja 1904 do 10 marca 1905 r. odbył dwanaście posiedzeń, przyjął uchwały o koniecznym wzmocnieniu murów przyszłej kaplicy, oczyszczeniu ścian i zrekonstruowaniu ich do dawnych kształtów.

Techniczną stroną odnowienia ołtarza, który jak się okazało po zdjęciu warstw farb był wykonany z blachy miedzianej, zajął się Karol Richtmann (związany z zakonem jezuickim; wcześniej był zaangażowany w przekształcenia architektoniczne kaplicy jezuickiej w Stryju, a także prowadził budowę – jako właściciel firmy budowlanej – lwowskiego kościoła pw. św. Elżbiety, kilka lat później opracował projekt tamtejszego domu rekolekcyjnego Jezuitów przy ul. Dunin Borkowskich⁷). W odnowieniu ołtarza również brał udział malarz Karol Domański, do retabulum „dano rzeźby nowe” oraz nowe antependium z brązu wykonane przez Antoniego Popiela (przedstawiające odmawianie Litanii Loretańskiej w 1656 r. przez nuncjusza papieskiego Vidoniego w obecności króla Jana Kazimierza i dworu, kiedy to po raz pierwszy wypowiedziane zostało wezwanie „Królowo Korony Polskiej”), dodano także zasuwę z brązu z przedstawieniem Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, którą miał wykonać rzeźbiarz Wójtowicz (zapewne Piotr)⁸. Restaurację obrazu Matki Boskiej powierzono Henrykowi Kühnowi, malarzowi, konserwatorowi, profesorowi lwowskiej Szkoły Przemysłowej, znanemu między innymi z prowadzonej w tym czasie restauracji obrazów batalistycznych w Żółkwi. Sklepienia kaplicy zostały ozdobione malowidłami, jak to odnotował monografista obrazu: „iście świetnego pędzla” Tadeusza Popiela. W centrum sklepienia Popiel przedstawił Matkę Boską z Dzieciątkiem w otoczeniu aniołów, a w jego narożach cztery sceny: *Modlitwa przed obrazem Władysława IV i kanclerza Jerzego Ossolińskiego w 1647 r.*; *Powitanie Stefana Czarnieckiego na progu kościoła po zwycięstwie pod Magierowem w 1657 r.*; *Procesja Bożego Ciała z Janem Sobieskim i jego synami w 1694 r.*; *Hetman Stanisław Jabłonowski odmawiający koronkę do Najśw. Panny Marii*. Przestrzeń kaplicy wydzielono kratą żelazną, wykonaną według projektu Alfreda Zachariewicza przez firmę ślusarską Jana Daszka (Daschka).

Dla obrazu Matki Boskiej Pocieszenia wykonane zostały dwie złote korony: „jedna typu kazimierzowskiego, druga jagiellońskiego” oraz sukienka. Projekty przygotował Antoni Popiel, a ich realizacją zajął się lwowski złotnik i jubiler Jan Wojtych („czem się słusznie pochlubić może złotnictwo lwowskie”):

Obydwie te korony są chwałą złotnictwa lwowskiego, z szczerego złota, 18tej próby, ważą 1700 gramów. Sukienka na obraz ze srebra 14tej próby ważyła 10 kilogramów i 196 gram, zdobią ją równie jak korony, gęsto osadzone brylanty, granaty, alamandyny, ametysty, opale, perły, rubiny, szmaragdy, szafiry, turkusy, topazy. Wartość samych koron i sukni oceniona na 40 000 koron, zaś koszt przekształcenia całości kaplicy wyniósł ponad 24 tysiące koron”⁹.

Komitet zlecił „owitrażowanie” okien przez dwa niewielkie witraże krakowskiej pracowni Stanisława Ekielskiego i Antoniego Tucha¹⁰. Zasadnicze prace ukończono w lipcu 1905 r. Nową posadzkę ufundowali Alfred i Gabriela Mierzyńscy. Drobniejsze prace wykonywali snycerz Jan Schmidt, cieśla Henryk Wolf, murarz Karol Olańczuk, kamieniarz Julian Góra, lakiernik Mieczysław Augustynowicz, ołtarz odnawiał Karol Domański, a prowizoryczną zasuwę w ołtarzu wykonał Henryk Rosenbusch¹¹. Jak stwierdził historyk zakonu ks. Stanisław Załęski:

[...] wszystko zaś utrzymano w stylu ściśle barokowym, nad czym pilnie czuwał głośny architekt, prof. Teodor Talowski, pomocny mu zaś był, jako kierownik techniczny, inżynier Karol Richtmann¹².

⁶ Załęski, *op. cit.*, s. 1134

⁷ Zob. *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, cz. I, *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, t. 23, red. J.K. Ostrowski, Kraków 2015, s. 238–239.

⁸ M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po Lwowie*, Lwów 1925, s. 87 podał fałszywą informację, że Wójtowicz miał także wykonać antependium.

⁹ Sygański, *op. cit.*, s. 53–57. Skrótowe przedstawienie przekształceń kaplicy zob. także A. Betlej, *Kościół p.w. Św. Piotra i Pawła oraz dawnej kolegium ks. Jezuitów*, [w:] *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, cz. I, *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. Kościoły i klasztory Lwowa z okresu przedrozbiorowego*, (2), red. J.K. Ostrowski, Kraków 2012, s. 86–87.

¹⁰ Projekt przechowywany w zbiorach Działu Grafiki i Rysunku Muzeum Narodowego w Krakowie, sygn. MNK III-r.a-20271.

¹¹ Sygański, *op. cit.*, s. 61.

¹² Załęski, *op. cit.*, s. 1136–1137.

NIECH BĘDZIE POCHWALONY JEZUS CHRYSZTUS!

PORZĄDEK Uroczystości Koronacyjnych laskami słynącego obrazu MATKI BOSKIEJ POCIESZENIA.

Sobota dnia 27. maja:

Godzina 10. rano: Jaka w ostatni dzień nowenny koronacyjnej Sumy po-
tykalna odprawa Najprzew. Ks. Biskupa sufragan przemyski Fischer. || Godzina 6. wieczorem: Najwyż. nabożeństwo w czasie którego Kazania
wygłosi Najprzew. Ks. Biskup przemski Pelczar.

Niedziela dnia 28. maja:

Przed południem.

Godzina 6. rano: Uroczysta Prymrya z wystawieniem Naj-
świętszego Sakramentu. || Godzina 9. rano: Msza św. i przemowa J. E. Najprzew.
Ks. Arcybiskupa-koronator Bilczewskiego.

Godzina 7. rano: Cicha Msza św. || Godzina 10. rano: Cicha Msza św.

Godzina 8. rano: Pontyfikała Celebra, odprawiona przez
Najprzewieleb. Ks. Biskupa sufragana przemyskiego
Fischera. || Godzina 11. rano: Suma pontyfikalna, celebrowana przez
Najprzew. Ks. Biskupa przemyskiego Pelczara — kazanie
wygłoszą Najprzew. Ks. Biskup sufr. przemyski Fischer.

Po południu.

==== Koronacja odbędzie się na placu Maryackim o godzinie 4-tej. ====

Pomocny godzinami 3—4 odbędzie się na placu Maryackim procesja z kociołkami barwionych i przybitych z szkielety, rudy i skowyrzami z chorągiewami, oraz wspaniałymi potężnymi. O 12.30 rano w czasie zgromadzenia się w kościele XX. Jezuitów dotępnicy rada miejska, prezbiteria władz i wszystkich stanów, wcho-
dzą przez zakrytą za Murami. Da uniesienia matki kościoł od frontu zostają zamknięte, na ten czas zamknięty też będzie cały plac Trybunalski. Z ulicy
przed godziną 4 tej wywodzi z kościoła pochód z laskami słynącego obrazem przewodzony przez J. E. Ks. Arcybiskupa-koronator i Biskupów w szeregach do-
chodzących. — Pochód przejdzie przez plac św. Ducha, ulicę Helmańską na plac Maryacki, gdzie odbędzie się wspaniałe koronacje.
Uroczystości na placu Maryackim odbędą się o 4-tej rozpocznie się od odprawiania Litani do Matki Boskiej i pod Tęczę słoneczną. Następnie od-
czytany będzie prośbami z Rzymu. — Akret koronacyjny, poczem z wspaniałym nabożeństwem wygłoszą przemowę J. E. Najprzew. Ks. Arcybiskup-koronator. Po
spiewie i przepięknych śpiewach śpiewających J. E. Najprzew. Ks. Arcybiskup-koronator i Biskupów, nastąpi uroczyste śpiewanie Najwyż. Ojczyjku Jezusa, poczem Małce
Boskiej. W końcu J. E. Najprzew. Ks. Arcybiskup-koronator i Biskupów, nastąpi uroczyste śpiewanie Najwyż. Ojczyjku Jezusa, poczem Małce
Boskiej. Poczem wspaniałe odprawienie wspaniałych obrazów łaskawych i spiewanie pobożnych procesji parafialne, rozchodzi się do swoich kościołów, pochód zaś z Naj-
przewielebnym Arcybiskupem i Biskupami wraca do kościoła, gdzie już nie będzie żadnego nabożeństwa, a duchownictwo samo rozpocznie przygotowania
do uroczystości akoronacyjnego świąt w nowej kaplicy.

W razie dłuższego ulewego gęszczy nabożeństwa przedpołudniowe nie ulegną żadnej zmianie, koronacja zaś o oznaczonym godzinie odbędzie się w kościele.
Na ten wypadek do wnętrza wstawimy wspaniałe: dobowolantów, prezbiteria władz i wszystkich stanów (z biskupami, przybitych i szkieletów kłosa, oraz inne
pobozni, o których tylko mogła ich jasność dotychczas.

Zarząd kościoła XX. Jezuitów, z tymi megalomani nadziej, iż do wyjątkowego porządku wierni ludzkie zadowolą się, raczą a to myśleć przez wzgląd
na niewolę i powagę chwili i megalomani, ale i z uwagi na bezpieczeństwo publiczne. Upraszają się też gorzej i zadowolanie się do pod i wskazywać obraz obywatelski,
który czuwał nad ludzkiem słynącym obrazem, sąd nasionem w pochodzię gorzami, oraz zapewnienie nabożeństwa wspaniałym wspaniałym wspaniałym
w uroczystości, tak wspaniałe uroczystości, jak i na samym obywatelskim placu koronacyjnym.

Raz więc jeszcze prosimy w imię drogiego nam wszystkim królestwa, narodowego święta o laskawy posłuch dla tych słów naszych, aby
wzniosła a radosna uroczystość Koronacji odbyć się mogła zdołać, dostojnie.

ku największej czci Bogarodzicy, Królowej Korony Polskiej!

DRUKARNIA POLSKA W WARSZAWIE, ul. MICKIEWICZA 10

1. Plakat informujący o uroczystościach koronacyjnych w kościele Jezuitów we Lwowie w 1905 r., Kraków, Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego, sygn. 1006-III, k. 1. Fot. A. Betlej 2015

2. Uroczystości koronacyjne w kościele Jezuitów we Lwowie w 1905 r., w: „Kronika w Obrazach”, R. 1, 1905 z. 8 (3 czerwca)

3. Kościół Jezuitów we Lwowie, ołtarz w kaplicy Matki Boskiej Pocieszenia, fotografia sprzed 1939, Kraków, Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego

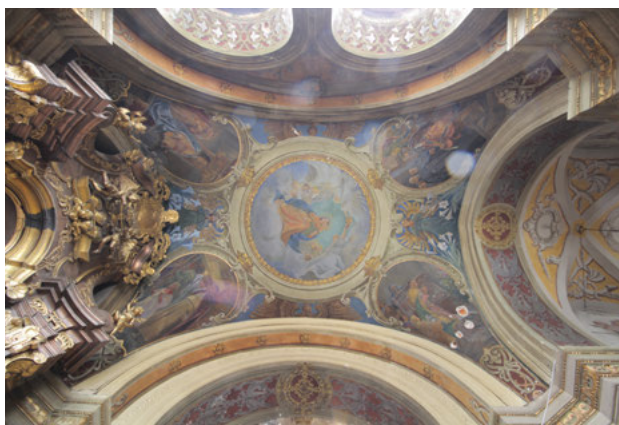

4. Obraz Matki Boskiej Pocieszenia, fotografia sprzed 1939, Kraków, Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego

W lutym 1905 r. zwrócono się do kapituły watykańskiej o pozwolenie na koronację, petycję podpisał episkopat galicyjski trzech obrządków, najwyżsi urzędnicy z namiestnikiem i marszałkiem krajowym, posłowie do rady państwa i sejmu, burmistrz lwowski z magistratem i radą. 12 lutego wydano w Rzymie dekret koronacyjny, a arcybiskupowi Bilczewskiemu zlecono dokonanie aktu Koronacji. W „Kurendzie” archidiecezji lwowskiej z 28 kwietnia 1905 r. ogłoszono dekret uznający „starożytność” i cudowność obrazu i wyznaczono uroczystość na dzień 28 maja¹³.

Uroczystości koronacji obrazu zostały odpowiednio przygotowane przez superiora Spoucha, który opracował dokładny scenariusz. Pierwszym etapem (poza przygotowaniem kaplicy) do wielkiego aktu było

¹³ *Album kościoła OO. Jezuitów we Lwowie wydany z okazji koronacji obrazu Matki Boskiej Pocieszenia 1905 roku*, Lwów 1905, s. 44; Kraków, Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego [dalej cyt.: ATJKr.], sygn. 1006-III, Lwów. *Koronacja obrazu Matki Boskiej Pocieszenia w kościele Ojców Jezuitów we Lwowie*, k. 16–17.

5. Kościół Jezuitów we Lwowie, sklepienie kaplicy Matki Boskiej Pocieszenia, malował Tadeusz Popiel.
Fot. A. Betlej 2011

6. Płaskorzeźba *Matka Boska Niepokalana* – zaszuwa na obrazie Matki Boskiej Pocieszenia, wykonał Piotr Wójtowicz.
Fot. A. Betlej 2011

ogłoszenie uroczystej nowenny w dniach 19–27 maja, z trzykrotnym wystawieniem Najświętszego Sakramentu i kazaniami¹⁴.

Kościół jezuicki ozdobiony został rozbudowaną dekoracją okolicznościową. Ze szczytu fasady spływała olbrzymia biała chorągiew, na której widniał niebieski monogram maryjny, ujęta przez zwisające girlandy roślinne. Pozostałe okna fasady zasłonięto flagami w barwach maryjnych, papieskich i narodowych. W podobny sposób udekorowano elewację boczną od placu Świętego Ducha. Głównym elementem dekoracji wnętrza była „olbrzymia zasłona nad prezbiterium”, przedstawiająca inicjały Marii Panny, otoczone girlandami kwiatów podtrzymywanych przez putta. Kompozycję wieńczyło wyobrażenie korony kazimierzowskiej podtrzymywanej przez dwa aniołki. W oknach nawy od strony południowej zamontowano witraże przedstawiające aniołki trzymające koronę kazimierzowską „na symbolach Niepokalanej: liliach”. Podobne witraże zaprojektowano także w przezroczach okiennych pod chórem. W oknie środkowym umieszczono przedstawienie Chrystusa Błogosławiącego, a w bocznych – lilie¹⁵.

Balkony empor nad kaplicami bocznymi udekorowano girlandami kwiatowymi, między którymi znajdowały się tarcze herbowe z wyobrażeniami orła Rzeczypospolitej oraz herbami miast polskich. „Z gzym-su świątyni spływały bogate festony ze świeżych gałązek świerkowych, przybrane setkami chorągiewek”. W nawie, przed prezbiterium, na wysokim postumencie okrytym kobiercami został ustawiony specjalnie zaprojektowany tron dla obrazu – „Złocisty tron gotycki o motywach grobowca Kazimierza Wielkiego”, u którego stóp złożono korony. Na tronie przeniesiono obraz na plac koronacyjny¹⁶.

Dekorację kościoła zaprojektował Stanisław Jasiński, malarz i dekorator teatralny, wykształcony w warszawskiej Klasie Rysunkowej Wojciecha Gersona, a także w Krakowie (przypuszcza się, że uczęszczał jako wolny słuchacz do Szkoły Sztuk Pięknych). Artysta od 1879 r. poświęcił się malarstwu teatralnemu,

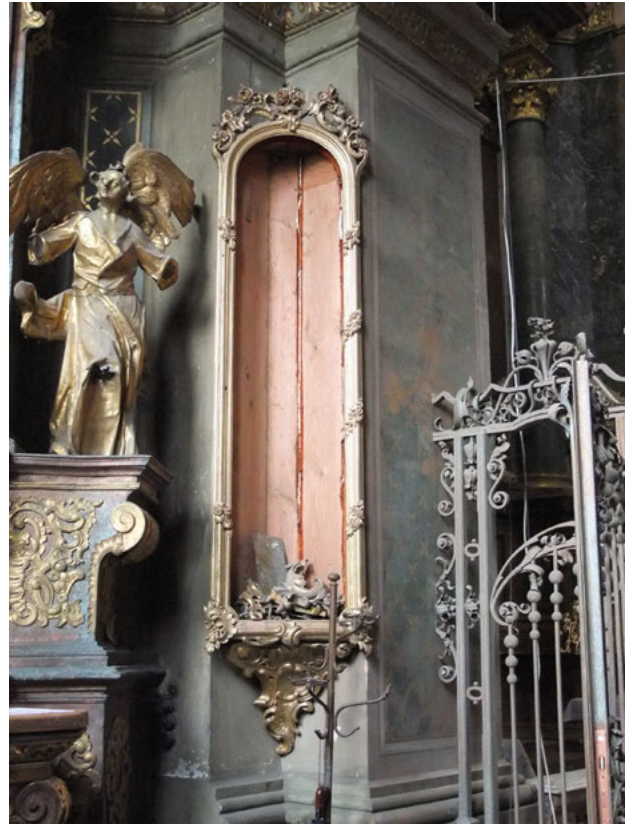
¹⁴ Sygański, *op. cit.*, s. 66.

¹⁵ *Ibidem*, s. 67–68.

¹⁶ *Ibidem*, s. 69.

7. Kościół Jezuitów we Lwowie, antependium ołtarza Matki Boskiej Pocieszenia, projekt Antoniego Popiela.
Fot. A. Betlej 2011

8. Kościół Jezuitów we Lwowie, szafki na wota, wykonali Jan Schmidt i Walenty Jakubiak.
Fot. A. Betlej 2011

działał w Warszawie, a od 1897 we Lwowie, gdzie pracował dla Teatru Miejskiego, przy którym otworzył szkołę dekoratorską (będąc zarazem inspektorem teatru), regularnie wystawiał na wystawach lwowskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych¹⁷.

Z relacji współczesnych wiadomo, że do uroczystości przygotowało się również miasto:

Nie sam jednak tylko kościół OO. Jezuitów, ale i ulice i place, którymi przechodziła procesja koronacyjna, przybrały uroczysty, niezwykle wygląd. Co kilkadziesiąt kroków wznosiły się wysokie na kilkanaście metrów maszty, ustawione z polecenia i kosztem Magistratu, a z ich szczytu powiewały długie flagi o barwach Matki Boskiej, papieskich, polskich i miasta Lwowa. Maszty zdobiły tarcze z herbami miast polskich, białymi orłami i chorągiewkami. Wszystkie prawie domy w ulicy Hetmańskiej o górnej części ulicy Karola Ludwika, oraz w ulicy Teatralnej, przyozdobione były mnóstwem chorągwi, dywanów, draperii i zieleni. W pierwszej linii zwracała uwagę bogata, a zarazem pełna smaku dekoracja balkonów gmachu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego przy ulicy Karola Ludwika. Na balkonach tych wzniesiono z ciężkiej materii Bordeaux baldachimy i pod nimi trony ze statua Matki Boskiej. Nadto cały gmach był przybrany chorągiewami i festonami. Najwspanialszy widok przedstawiał Plac Mariacki, gdzie przed studnią Najświętszej Marii Panny urządzono kosztem Magistratu obszerną trybunę, na której dokonać się miała koronacja. Najbogaciej i najwłaściwiej udekorowany był hotel europejski, cały w kolorach białym i niebieskim, następnie hotel Georga oraz hotel francuski; równie piękny widok przedstawiał gmach Banku Hipotecznego, balkony tego gmachu ozdobione były draperiami niebiesko-białymi, tak samo narożnik, gdzie na tle dekoracji umieszczono promienistą tarczę, na której widniała litera M¹⁸.

¹⁷ M. Bardini, *Jasiński Stanisław Maksymilian*, [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. 3, Warszawa 1979, s. 250–252.

¹⁸ Sygański, *op. cit.*, s. 70–71.

Jak wspomiano, przebieg uroczystości został bardzo dokładnie zaplanowany i wyreżyserowany¹⁹. Powołano w tym celu Komitet Obywatelski, który miał za zadanie koordynować jej poszczególne fragmenty (powołano też Straż Obywatelską z włościan ubranych w stroje ludowe), istotne było wsparcie c.k. Urzędu Budowlanego (który zaprojektował i wznosił trybunę koronacyjną wraz ze specjalnym ołtarzem).

W dniu 28 maja, po porannym nabożeństwie i sumie celebrowanej przez biskupa przemyskiego Pelczara, z kazaniem biskupa Fischera, o godzinie 15 na placu Mariackim zaczęły się gromadzić procesje wszystkich parafii lwowskich, z bractwami, z chorągwiami i feretronami. Po godzinie 16 z kościoła Jezuitów wyruszyła procesja, którą otwierał pluton straży pożarnej, za nim podążały bractwa i cechy z godłami i sztandarami, delegacje różnych instytucji oraz stowarzyszeń, sodalicje mariańskie (na czele z Augustem hr. Dzieduszycim oraz Mieczysławem hr. Borkowskim), grono nauczycielskie, towarzystwa kupieckie oraz strzeleckie ze starożytnymi godłami, rada miasta Lwowa, wydział krajowy, przedstawiciele władz rządowych, grono historycznej rodowej szlachty w strojach narodowych. Koronę dla dzieciątka Jezus oraz złożone na srebrnej tacy złote śruby do przymocowania koron niosły panie z kongregacji, która zapoczątkowała całe przedsięwzięcie. Koronę dla Matki Boskiej niósł marszałek krajowy Stefan Badeni. Asystę pełnili starannie dobrani przedstawiciele wszystkich warstw społeczeństwa: rektor uniwersytetu Józef Puzyna, rektor Politechniki Leon Sroczyński, prezydent miasta Michał Michalski, prezes sodalicji mariańskich Leon hr. Dormus, Tadeusz Cieński, poseł do galicyjskiego Sejmu Krajowego, przewodniczący Rady Narodowej, związany z ziemiańską grupą Podolan, a także przedstawiciel towarzystwa kredytowego ziemskiego Jan Vivien, reprezentant robotników – drukarz Bernard Muller, przedstawiciel „włościan” – wójt spod lwowskiej Zubrzy Jan Smoliński. Za koroną postępowało licznie zgromadzone duchowieństwo trzech obrządków: arcybiskupi Teodorowicz i Weber, biskupi przemyscy Pelczar oraz Fischer, władcyka ruski ze Stanisławowa Chomyszyn oraz na końcu arcybiskup lwowski – koronator – Józef Bilczewski²⁰.

Sama uroczystość rozpoczęła się od Litani Loretiańskiej, następnie głos zabrał arcybiskup Bilczewski. Po odśpiewaniu *Gaude Mater Poloniae* i odczytaniu publicznie dekretu kapituły watykańskiej nastąpiło poświęcenie i przytwierdzenie koron. Salwy moździerzowe ogłosiły miastu, że akt koronacyjny został dokonany. Prowincjał i superior lwowski złożyli przed arcybiskupem ślub strzeżenia ukoronowanego obrazu. Po ośpiewaniu przez duchowieństwo hymnu *Regina coeli laetare* na ambonę powtórnie wstąpił arcybiskup, ogłosił odpust zupełny wszystkim, którzy w tym dniu przystąpili do sakramentów, i udzielił błogosławieństwa. Uroczystość zakończyło przeniesienie obrazu od świątyni, gdzie chór Lutnia odśpiewał dziękczynne *Te Deum*.

Analizując uroczystości koronacyjne, należy podkreślić ich znaczącą zależność (*toutes proportions gardées*) od schematów uroczystości koronacyjnych wizerunków maryjnych, jakie miały miejsce na ziemiach polskich w XVIII stuleciu²¹, oraz uroczystości związanych z kanonizacjami we Lwowie²². Tradycja ostatniej koronacji lwowskiej – obrazu z kościoła dominikańskiego – z 1751 r. była bardzo mocno podnoszona i akcentowana w drukach ulotnych, jakie towarzyszyły uroczystemu aktowi w 1905 r. Nawiązanie do koronacji staropolskich można też dostrzec poprzez liczne druki okolicznościowe, relacjonujące przebieg uroczystości, która również bardzo mocno była nagłośniona w prasie codziennej²³, a także fakt wydania drukiem obszernych opisów oraz tekstów wygłoszonych kazań²⁴.

Uroczystość lwowska miała wyjątkowy wymiar społeczno-narodowy, była pierwszą koronacją na dawnych ziemiach polskich od utraty niepodległości (dziś dodać też można, że była najważniejszą uroczystością przed wybuchem I wojny światowej). Nie bez znaczenia w tym kontekście była choćby podkreślana zależność form tronu koronacyjnego od baldachimu nad nagrobkiem Kazimierza Wielkiego w katedrze krakowskiej, czy określenie jednej z koron mianem „kazimierzowskiej”, a drugiej „jagiellońskiej”.

¹⁹ ATJKr., sygn. 1006-III, k. 18, *Porządek procesyi*, k. 11–15, *Program koronacyi*.

²⁰ Sygański, *op. cit.*, s. 73.

²¹ Na ten temat zob. np. A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków maryjnych w czasach baroku. Zjawisko kulturowe i artystyczne*, Warszawa 2003; T. Dywan, *Kształtowanie kultury prowincjonalnej w katolickich sanktuariach maryjnych na kresach południowo-wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, Łódź 2014.

²² Zob. A. Betlej, *Uroczystości okazjonalne we Lwowie w XVIII wieku*, [w:] *Velis quod possis. Studia z historii sztuki ofiarowane Profesorowi Janowi Ostrowskiemu*, Kraków 2016, s. 110–120.

²³ ATJKr., sygn. 1006-III, k. 19–27, 31–35, wycinki prasowe z czasopism: „Kronika w Obrazach”, R. 1, 1905, z. 8 (3 VI); „Nowy Wiek”, R. 5, 1905, nr 1173–1174 (27–28 V); „Niewiasta Polska. Dodatek do Gazety Niedzielnej”, R. VII, 1905, nr 5; „Gazeta Lwowska”, 28 V 1905.

²⁴ Wymienia je Załęski, *op. cit.*, s. 1137.

Ostatnim etapem prac związanych z koronacją było przygotowanie w grudniu 1905 r. przez stolarzy Jana Schmidta oraz Walentego Jakubiaka ozdobnych skrzynek na wota (także według projektów Antoniego Popiela) oraz lamp wotywnych, które zostały wykonane przez zakład złotniczy Jana Wypaska²⁵. Uroczystości koronacyjne miały jednakże znaczące konsekwencje artystyczne, *de facto* bowiem rozpoczęły szeroko zakrojony projekt konserwacji całego kościoła. Kaplica Matki Boskiej, „gdzie pietyzm i sztuka podały sobie ręce”, była niejako wstępem do renowacji pozostałych ołtarzy. Uroczystości koronacyjne i restauracja kaplicy zgromadziły najważniejszych artystów początku XIX w. pracujących przy zleceniach sakralnych w stolicy Galicji. Zaprojektowana pod kierunkiem Teodora Talowskiego, w udany sposób łączy XVIII-wieczne retabulum ze współczesnymi malowidłami pędzla Tadeusza Popiela, będąc bodajże ostatnim przykładem prawdziwego barokowego *bell composto*.

THE 1905 CORONATION OF THE ICON OF OUR LADY OF CONSOLATION IN THE JESUIT CHURCH IN LVIV

Summary

The article discusses the artistic setting of the largest religious ceremony of the beginning of the 20th century, the coronation of the icon of Our Lady of Consolation in the Church of St. Peter and Paul in Lviv. The painting itself was considered to be one of the palladiums of the city, as in 1656, during the Swedish Deluge, the papal nuncio Vidoni first uttered the call to the “Queen of the Polish Crown” in front of this Marian image, in the presence of King Jan Kazimierz and the court.

In 1904, on the occasion of the jubilee of the announcement of the Dogma of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary, the Marian Congress took place in Lviv, and in that same year the decision was made to create new crowns for the painting of the Mother of God and Baby Jesus. A committee, composed of representatives from the aristocracy and bourgeoisie of the city, was set up to raise the appropriate funds, and the then Archbishop of Lviv, Józef Bilczewski, was asked to perform the solemn coronation. An artistic and technical committee was also established, which included the architect Teodor Talowski (chairman), Antoni Popiel, Andrzej Romaszkan, Tadeusz Czapelski and Karol Richtmann, who made the decision to transform the altar where the painting was placed and to convert the area of the church bay into a distinct chapel. The works were led by Karol Richtmann, the altar was renovated by the painter Karol Domański, and the new bronze antependium was designed by Antoni Popiel. The bolt with the depiction of Our Lady of the Immaculate Conception was made by the sculptor Piotr Wójtowicz. The icon of the Virgin Mary itself was restored by Henryk Kühn. The chapel vault was decorated with paintings by Tadeusz Popiel, and its space was separated from the rest of the church by a grid made according to a project by Alfred Zachariwicz. Antoni Popiel designed golden crowns and a new dress for the figures of the Mother of God and Baby Jesus, made by the goldsmith and jeweller Jan Wojtych. The Committee also commissioned new stained glass windows for the chapel from the Kraków workshop of Stanisław Ekielski and Antoni Tuch. The main work was completed in July 1905.

On 12 February 1905, a coronation decree was issued in Rome, and Archbishop Bilczewski was appointed to perform the coronation act. On 28 April 1905, another decree was issued recognizing the antiquity and miraculousness of the painting, and the ceremony was scheduled for 28th May.

The church façade, side elevation and interior were decorated extensively, while the focal point was prepared for receiving the painting – “The Gothic golden throne with motifs from the tomb of Kazimierz the Great”. The decorations were designed by Stanisław Jasiński, a renowned painter and theatre decorator of the time. The streets and squares which the coronation procession went through were also adorned. The ceremony was very carefully planned and directed; it was attended by the clergy of the three Christian rites, local authorities and representatives of all social strata. When analyzing the coronation ceremonies, it is important to underline their considerable reliance on the schemes of coronations of Marian images which took place on Polish territory in the 18th century. The tradition of the last Marian coronation, of a painting from the Dominican Church in Lviv in 1751, was strongly referred to and accentuated in occasional prints that accompanied this solemn act. The reference to old Polish coronations can be seen in numerous occasional prints, in reporting on the course of the ceremony, as well as in the extensive descriptions and texts of sermons published. This ceremony had an exceptional social and national dimension, as it was the first such coronation in the former Polish lands since the loss of independence, and the most important ceremony before the outbreak of the First World War. Not without significance in this context was the underlined similarity of forms between the coronation throne and the canopy over the tombstone of Kazimierz the Great in the Kraków Cathedral, or the calling of one crown as *Kazimierzowska* and the other *Jagiellońska*. The new artistic remodeling of the Chapel of Our Lady in the Jesuit Church was a prelude to the renovation of the remaining altars in the church. The coronation ceremony and the restoration of the chapel gathered together the most important artists of the early 19th century working for the Church patronage in the capital of Galicia. The chapel designed by Teodor Talowski successfully combines an 18th-century *retabulum* with paintings by Tadeusz Popiel, being probably the last example of a true Baroque *bel composto*.

transl. Katarzyna Krzyżagórska-Pisarek

Keywords: 20th Century religious ceremonies; 20th Century occasional decorations; Marian iconography; cult of the images; cult image; 20th Century Polish culture;

²⁵ Betlej, *Kościół p.w. Św. Piotra i Pawła...*, s. 87. *Nota bene* autor malowideł z 1905 r., Stanisław Jasiński, przygotował w 1907 r. dekorację kościoła jezuitckiego na uroczystości związane z 250-leciem śmierci bł. Andrzeja Boboli (zachowało się zdjęcie, które daje wyobrażenie, jak mogła wyglądać oprawa związana z koronacją obrazu Matki Boskiej Pocieszenia).